

УДК 371.147

МІЖЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРОСТІ В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ США

Сідун Лариса Юріївна
м.Ужгород

Здійснено дослідження проблеми етнічних взаємовідносин в США. Виявлені сучасні підходи до проблеми етнічних відносин. Особлива увага звертається на концепцію полікультурного розвитку американського суспільства, оскільки в США існують різні етнічні культури. Сьогодні уряд США працює над подальшим розвитком ідей полікультурного підходу в освіті. Підкреслюється, що досвід США може бути корисним для України.

Ключові слова: США, етнічні відносини, полікультурний підхід.

Однієї з характерних рис початку XXI століття є посилення взаємодії й взаємозалежності країн і народів з метою взаємозбагачення культур. У цих умовах проблема

толерантного співіснування різних етнічних і соціальних спільнот усвідомлюється вченими всього світу, оскільки в ньому практично немає моноетнічних держав. Україна, як багатокультурне суспільство, відчуває потребу в новому світогляді, спрямованому на інтеграцію культур і народів, їх подальшого зближення й духовного збагачення. Тому дуже важливо консолідувати зусилля у пошуку конструктивних механізмів толерантного єднання людських співтовариств, їх взаєморозуміння й співробітництва з метою збереження культурного різноманіття як необхідної тенденції розвитку людства.

Термін «толерантність» (лат. *tolero* – «терпіти») – здатність бачити в іншій людині носія інших цінностей, мислення, норм поведінки, усвідомлення її права бути іншою;

терпимість до думки іншої людини, звичаїв, релігії [1, с.404].

Аналіз праць зарубіжних і вітчизняних учених (Г.Андреева, А.Асмолов, О.Безпалько, Н.Заверико, П.Ніколсон, Д.Тернер та ін.) засвідчує, що вченими розроблена певна типологія толерантності:

1) гендерна толерантність – неупереджене ставлення до представників іншої статі, неприпустимість апріорного приписування людині недоліків іншої статі, відсутність ідей про перевагу однієї статі над іншою;

2) вікова толерантність – неупередженість до апріорних "недоліків" людини, пов'язаних з її віком; вікова толерантність цілком може поєднуватися із прийнятою у багатьох культурах повагою до осіб похилого віку;

3) освітня толерантність; очевидно, що даний тип толерантності має відношення до побутової сфери і не пов'язаний з обговорюваним питанням, де рівень освіти суб'єктів права є вирішальним чинником;

4) міжнаціональна толерантність – ставлення до представників різних націй, здатність не переносити недоліки і негативні дії окремих представників національності на інших людей, ставитися до будь-якої людини з позиції "презумпції національної невинності";

5) расова толерантність – відсутність упереджень до представників іншої раси;

6) релігійна толерантність – ставлення до догматів різних конфесій, релігійності з боку віруючих і невіруючих, представників різних конфесійних груп;

7) географічна толерантність – неупередженість до жителів невеликих або провінційних міст, сіл і інших регіонів з боку столичних жителів і навпаки;

8) міжкласова толерантність – терпиме ставлення до представників різних майнових шарів – багатих до бідних, бідних до багатих;

9) фізіологічна толерантність – ставлення до хворих, інвалідів, фізично неповноцінних, осіб із зовнішніми недоліками і т.д.;

10) політична толерантність – ставлення до діяльності різних партій і об'єднань, висловлювань їх членів і т.д.;

11) сексуально орієнтована толерантність – неупередженість стосовно осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією;

12) маргінальна толерантність (толерантність стосовно маргіналів) – ставлення до бездомних, жебраків, наркоманів, алкоголіків, ув'язнених і т.д.

Слід підкреслити, що значні здобутки в теорії і практиці міжетнічної толерантності мають США.

США відрізняються від звичайних багатонаціональних держав низкою особливостей, однією з яких є той факт, що національно-державна освіта в цій країні складалася не в рамках окремих етносів, а іммігрантів – вихідців з різних країн, представників різних культурних груп. На території держави проживають національні меншини і внаслідок великої масової імміграції формуються нові етнокультурні групи. Національно-етнічні стосунки між представниками різних культурних груп історично зв'язані з вирішенням проблем, що стосуються умов проживання і розвитку, питання території, мови, духовного життя, збереження культури тощо. Національні стосунки спостерігаються в різних типах суспільних стосунків: політичних, духовних, економічних. Іншими словами, соціальна й етнічна сторони життя націй і національні стосунки органічно взаємопов'язані.

Упродовж багатьох десятиріч у наукових та політичних колах США розробляються дві основні – багато в чому протилежні – моделі соціально-політичного устрою, у межах яких може розвиватися освіта й виховання у багатонаціо-

нальному суспільстві: культурній асиміляції й культурного плюралізму (полікультуралізму).

Природа американської національної ідентичності, з її акцентом на символічний патріотизм, національні цінності, національну ідею, багато в чому зумовила асиміляцію іммігрантів. У національній однаковості «засновники» вбачали запоруку національної єдності, державної цілісності. «Досягнення максимальної однаковості народу цієї країни повинно поряд з іншими обставинами забезпечити міцність союзу» – така була дана настанова, яка згодом отримала визначення «англокомформістської», на те, що іммігранти повинні повністю відмовитися від своєї мови, звичаїв та традицій і перейняти мову, спосіб життя й систему цінностей англосмовної більшості.

Поглинання іммігрантів основною культурою було центральною легендою формування нації.

Проте модель асиміляції не є ефективною в умовах етнічного різноманіття. Вона не виконує поставлених цілей і призводить до зростаючого відчуження груп меншин в суспільстві. Найбільш сучасним відгуком на культурне різноманіття є політика полікультуралізму. Культурний плюралізм розглядається багатьма науковцями, політичними і громадськими діячами як більш ефективний структурний принцип полікультурного суспільства.

У США під культурним плюралізмом розуміють наявність і визнання вільного існування і розвитку різних етнічних культур у складі єдиної національної спільноти. Пропонується необхідність закріплення в законодавчих актах і нормах права на вільний розвиток різних субкультур, а також культур етнічних меншин.

Полікультуралістична модель визнає толерантне відношення політичної влади до питання пристосування різних етнічних груп до загальнодержавних норм і пропонує зняти історичну напруженість між громадянською культурою та етнічною культурою.

Полікультуралізм розглядається як демократична політика вирішення проблем культурного і соціального різноманіття у суспільстві, яка включає освітній, лінгвістичний, економічний і соціальний компоненти і має специфічні механізми втілення. Полікультуралізм визнає демографічні й культурні реалії сучасного суспільства.

Полікультуралістична модель відкидає ідею уніфікації етнокультур через освіту. Акцент робиться не на культурне різноманіття, а на уподібнення. Ідея культурного плюралізму входить в систему ідеалів американської демократії в полікультурних умовах.

Мета полікультурності – створення відкритого суспільства, в якому представники всіх груп (соціальних, культурних, етнічних) мають можливості для саморозвитку, самоактуалізації зі збереженням унікального культурного походження. Основними характеристиками плюралістичного суспільства, за теорією полікультурності, є взаємозалежність, розвиток і співпраця. Формування теорії полікультурності розпочалося у 1980-і рр., а її засновником вважається Дж.Бенкс, який першим досліджував освітні заклади як соціальні системи у багатокультурному контексті. Концептуальною ідеєю багатокультурної освіти, на думку Дж. Бенкса, стала «освітня рівність», тобто рівність в отриманні достойної освіти для всіх членів американського суспільства, незалежно від кольору шкіри, релігії, мови. Досягнення даної мети виявилось неможливе без повної реорганізації системи освіти США, основними об'єктами якої стали: освітня політика, зміст освіти, методи оцінювання і контролю, методика і технологія навчання, підготовка педагогічних кадрів. Ця концепція на сьогодні визнана найбільш

актуальною, оскільки за прогнозними оцінками американських демографів, до 2050 р. нинішні «меншини» стануть більшістю [2].

У поліетнічних регіонах існує домінуючий тип культур та його носій – основний в культурному і політичному відношенні етнос, що відзначається потужною й давньою культурою. Процеси виховання здійснюються через міжкультурну взаємодію великих і малих етносів. Поєднання через систему виховання культурних та етнічних цінностей всіх учасників міжкультурного діалогу, створення загально-міжкультурного простору, в якому кожна особа визначає свою приналежність до тих чи інших мов і субкультур, – такими є завдання сучасного виховання, що стало політикою у навчанні різноманітного населення. Об'єктами виховання в поліетнічному середовищі виступають багатокультурні, гетероетнічні соціуми в межах загального державного простору. Полікультурний освітній простір як об'єкт виховання – складна у соціальному і педагогічному відношенні структура, яка включає, принаймні, три підсистеми: багатонаціональні й багатокультурні спільноти учнів та їх батьків; багатокультурну й багатонаціональну спільноту (викладачі, вчені, адміністратори); соціальні, політичні, економічні інститути багатонаціональної держави і соціуму [3].

Суб'єктами національних відносин виступають великі і малі етноси – народи. Різного роду соціальні групи і верстви населення можуть виступати в якості суб'єктів національних відносин саме як представники якихось етносів (націй) з приводу вирішення національно-етнічних проблем. У якості групових суб'єктів полікультурного виховання задіяні великі і малі етноси (етнокультурні групи), неодмінною властивістю яких виступає культурна взаємодія. Іншим суб'єктом полікультурного виховання є меншини, представники субкультури. Кожна субкультура володіє

властивою психологією та культурним середовищем, і цим відрізняється від решти етногруп. В США у якості суб'єктів полікультурної освіти розглядають не тільки національні меншини, але й інші субкультури, включаючи жінок, людей з затримками у розвитку, високообдарованих, незаможних, сексуальних меншин.

На думку багатьох вітчизняних та західних вчених, етнічна та національна приналежність є визначальними детермінантами соціальної й економічної стратифікації суспільства. Вони вважають доцільним розглядати в якості основних суб'єктів національні чи етнічні групи. Відповідно, в якості основних суб'єктів полікультурного виховання виокремлюються великі і малі етнічні групи.

Необхідність толерантного співіснування великих і малих етнічних і національних спільнот породжує потребу нової системи виховання, яка дозволить враховувати національні (етнічні) розбіжності, буде включати багато типів, моделей і ціннісних педагогічних орієнтацій, адекватних світогляду і запитам різних етнокультурних груп населення. Необхідність відображення цих ідей в освіті – це об'єктивна потреба багатонаціональних держав, де постійно збільшується потік імміграції. «Завдання безконфліктного співіснування національних спільнот породжує потребу організації в багатонаціональній загальноосвітній школі належного виховання та освіти у якості важливого соціального і педагогічного принципу» [4; 5].

Вивчення досвіду США є надзвичайно актуальним для вітчизняної науки в контексті інтеграції вітчизняної освіти у світовий освітній простір із метою використання найцінніших здобутків зарубіжних учених і практиків у розв'язку складного завдання підготовки підростаючого покоління до життя в полікультурному світі.

Література та джерела

1. *Энциклопедия для фахівців соціальної сфери / За заг.ред. І.Д.Звереві. – Київ–Сімферополь: Універсум, 2013. – 536.*
2. Banks J. *Educating Citizens in a Multicultural Society / J.Banks. – N.York: Teachers College Press, 1995. – 212 p.*
3. Stevenson D.K. *American Life and Institutions / D.K.Stevenson. – New York: Ernst Klett Verlag, 1996. – 176 p.*
4. Джуринский А.Н. *Концепции и реалии мультикультурного воспитания: сравнительное исследование / А.Н.Джуринский. – М.: Academia, 2008. – 304 с.*
5. Ramsey P. *Multicultural Education: A Source Book / P.Ramsey, L.Williams. – New York and London: RoutledgeFalmer, 2003. – 295 p.*

Осуществлено исследование проблемы этнических взаимоотношений в США. Выявлены современные подходы к проблеме этнических отношений. Особое внимание уделено концепции поликультурного развития американского общества, так как существуют различные этнические культуры в многонациональном американском государстве. Сегодня правительство США работает над дальнейшим развитием идей поликультурного подхода в образовании. Подчеркивается, что опыт США может быть полезным для Украины.

Ключевые слова: США, этнические отношения, поликультурный подход.

The research of the problem of ethnic relations in USA has been carried out. Modern trends of ethnic relations regulation have been highlighted. Special attention has been paid to the concept of multicultural development of American society because of existence of different ethnic cultures in multinational modern American state. This article also deals with educational problems of ethnic population in the United States of America. It is underlined that segregation in education has existed in the USA for a long time. Representatives of ethnic minorities had no equal rights in the field of education. Situation has changed since the principles of multicultural approach were introduced. Today the government of the USA works on the further development of ideas of policultural approach in education. It is underlined that the USA experience may be useful for Ukraine.

Key words: the USA, policultural approach, tolerance, education, ethnics